

Nanne Jans Mulder, een veelzijdig ondernemer uit de vorige eeuw

door A. Westers

In Nieuwe Pekela staat sinds een paar jaar het aardige museumpje Kapiteinshuis Pekela van de Stichting Westers. In het jaarverslag 1991 staat een artikel over Nanne Jans Mulder uit Oude Pekela. Dezelfde Mulder, die de Aurora te Noordbroek oprichtte. Het artikel geeft goed weer hoe actief menig moleneigenaar was en zijn bestaan niet alleen tot de molens beperkte. We zagen dit eerder bij molenaar Stuivinga uit Leens ('De Zelfzwichter' no. 45, pag. 10 e.v.), Bus uit Veendam ('De Zelfzwichter' no. 49, pag. 7 e.v.) en Wilkens uit Veendam (no. 64, pag. 3 e.v.). Met toestemming van de heer Westers namen we een deel van zijn verhaal over.

Eind januari 1797 trouwde Nanne Jans Mulder uit Oude Pekela, zoon van Jannes Harms Mulder, landbouwer, vervener, en vermoedelijk molenaar en Hindrikkien Nannes, met Renske, de dochter van de bijenhouder en landbouwer, later koopman Harm Klaassens Pottjewijd en Meiltje Rensens Siersema. Zij gingen in Oude Pekela wonen. Er werden zes kinderen geboren, waarvan twee op jonge leeftijd overleden. Nanne had er voor gekozen zeeman te worden en was, dank zij de financieel gunstige omstandigheden waarin hij verkeerde, al vroeg schipper en eigenaar van het smakschip "Hendrika". Met dit schip voer hij op Engeland en de landen rond de Oostzee. Zo zeilde "Nanning" Mulder op 7 september 1797, komend uit Riga, het Vlie binnen en kwam hij op 17 september voor Amsterdam aan. Enkele weken later, op 7 oktober 1797 voer hij van Texel uit naar Sunderland, vanwaar hij op 29 oktober weer in Texel binnenkwam om op 2 november in Amsterdam te arriveren. Hel paalgeldregister vermeldt op 14.11.1797 als lading "58 Ch(aldron = ca. 13 hl) coolen". Op 25 mei 1798 kwam Nanne Mulder met de "Vrouw Hendrika" in Amsterdam aan van een reis naar Elbing In Oost-Pruisen met volgens het paalgeldregister van 2.6.1798 aan boord "45 l(ast) tarw, 11 B(lokken?) izer, f 40 Tarwe".

In 1801 verkocht hij de "Vrouw Hendrika" voor 8850 Carolusguldens aan schipper Alexander Conraads Hoeck. Wellicht mede door de erfenis van zijn vader daartoe in staat gesteld, kon hij het zich toen veroorloven om op de scheepswerf van Boele Piekes de Weerd te Oude Pekela een kofschip te laten bouwen, dat nog niet opgetuigd "leggende bij de Statenzijl onder de Oldambt" op 13 maart 1802 voor f 7.150,- aan hem werd overgedragen. Zoals gebruikelijk kreeg het schip de naam van de echtgenote van de kapitein-(mede)eigenaar, die in dit geval iets verfraaid werd, "De vrouw Renskina".

In deze jaren belegde Nanne Mulder een kleiner deel van zijn vermogen in "scheepsportiën", aandelen in verschillende nieuw gebouwde schepen, waardoor het risico verspreid werd. Zo kocht hij in 1802 1/32 aandeel in het kofschip "De vrouw Annegina", op 12 april 1805 1/26 en 1/60 aandeel in "De vrouw Essina Dettmers", een kofschip van 35 lasten waarvan Freerk Esders (Spaarpot), sinds 1803 zijn buurman, schipper werd, en op 7 juli 1805 3/64 aandeel in de kof "De Goede Hoop", een schip van 34 lasten, dat bevaren werd door Albert Reints Spelde.

In het voorjaar van 1805 voer Nanne Mulder aan boord van "De vrouw Renskina" naar de Oostzee. De vooruitzichten waren, ondanks de oorlog tussen Frankrijk en Engeland, niet ongunstig, ook al was de handel op de Oostzee in de twee laatste jaren sterk teruggelopen. En niets wees er nog op, dat een jaar later de handel totaal zou instorten doordat Pruisen in de oorlog betrokken raakte, Lübeck, Hamburg en Bremen door Franse troepen bezet werden en Napoleon het Continentale Stelsel afkondigde. De malaise die toen begon zou tot eind 1812

voortduren. In de haven van Stettin liggend ontving hij een brief van zijn vrouw, die maar tien dagen onderweg was geweest. Het voedselgebrek in het achterland van Stettin wist hij uit te buiten door de rogge, die hij aan boord had, meer “veegsel” dan graankorrels, tegen een flinke prijs van de hand te doen. Na een geplande reis naar Libau in Letland dacht hij dan ook weer naar Stettin terug te keren, omdat daar goed geld te verdienen viel.

Ondanks allerlei uitgaven nodig voor touwwerk, zeilen en boegspriet hoopte hij toch nog een vijf à zeshonderd gulden over te zullen houden, ook al omdat hij het ankertouw, dat hij in Amsterdam had gekocht, voor dezelfde prijs daar had verkocht. Hij was een goed koopman die het gat in de markt zag en er op insprong.

Een gouden oorijzer voor hun oudste dochter, Hendrikje, die toen zeven jaar oud was, kon er dan ook wel af, vond hij, maar dan wel onder voorwaarde dat eerst de Heere zijn vrouw zou doen herstellen van de koude koorts. Ook zelf was hij knap ziek. De koorts was weliswaar geweken, maar de pijn die hem vermoedelijk ten gevolge van aambeien bij de stoelgang kwelde was nog altijd ondraaglijk.

Nanne Mulder sloot bij de brief aan zijn vrouw een wissel groot 166 gls. 13 st. in, die hij onderweg, wellicht in Stettin, van Jan Teunis ten Kate had overgenomen. Ten Kate, wiens doopsgezinde grootvader uit Twente afkomstig was, werd in Oude Pekela geboren, bezat aandelen in, diverse schepen en voer als schipper op de Oostzee. Hij verdronk op een van zijn reizen, in 1832, bij Läsö in het Kattegat. Renske moest de wissel voor vier augustus verzilveren bij Gerrit van Olst te Groningen, een lid van een doopsgezind geslacht van houthandelaren in de stad Groningen, wiens moeder verre familie was van Jan Teunis ten Kate. De in de brief genoemde lading bestond uit hout, bestemd voor de houtzagerij, die de eveneens doopsgezinde Sebo Hindriks van Houten sinds 1773 op ‘t Waar bezat. De relatie tussen beide families moet vriendschappelijk geweest zijn te oordelen naar het vertrouwelijke “Sebe van ‘t Waar”.

Vermoedelijk is Nanne Mulder in de zomer van 1805 tweemaal oostwaarts gevaren. Volgens de “Zee-tijdingen” in de Amsterdamsche Courant voer een P. J. Mulder op 1 augustus van dat jaar vanuit het Vlie naar Noorwegen.

Fouten in het weergeven van namen en initialen kwamen in dit soort berichten herhaaldelijk voor, het zou dus inderdaad om N. J. Mulder kunnen gaan. Hij zou lang wegblijven of maakte sindsdien nog een of meerdere kortere reizen. Pas in december keerde hij van de laatste reis van dat seizoen terug. Nanne Mulder verkocht namenlijk op 14 december 1805 voor f 12.250,- aan de koopman Harm Klaassens Pottjewijd, zijn schoonvader, *“het kofschip “De vrouw Renskina”, in den jare 1802 nieuw uitgehaalt en door verkoper als schipper bevaren, dragende pl.m. 80 rogge lasten, met zeil en treil, ankers en touwen en verdere annexen. zoo laatst van Embden is gekomen en thans is liggende te Delfzijl”*.

Nanne wordt in deze verzegeling *“burger te Jemgum in Oostvriesland”* genoemd. Hij had daar domicilie gekozen om zijn schip onder neutrale vlag te kunnen laten varen. Maar de schipper bleef gewoon in Pekela wonen. Twee week later verkocht Pottjewijd het schip weer door aan koopman-reder H. H. Nap als boekhouder en Nanne Jans Mulder als assistent, *“beide hier wonagtig”*, voor f 14.250,- ten behoeve van maar liefst 23 aandeelhouders, waaronder Nanne Mulder zelf, die 4/32 porties voor zijn rekening nam, zijn zwager, Klaas Harms Dijkhuis, die 1/32 aandeel kocht, en Jan Harms Middel, de nieuwe schipper van *“De vrouw Renskina”*, die eveneens 4/32 aandelen verwierf.

Er zijn geen aanwijzingen, dat Nanne Mulder ooit nog weer gevaren heeft.

In de verzegelingen en notariële akten wordt hij, die in 1805 nog maar tweeëndertig jaar oud was, sindsdien meestal omschreven als “rentenier”, soms als “negotiant” en slechts één keer, in 1810, als “kapitein”. Van nu af aan zou hij zich bezig houden met het verhandelen van “scheepsportiën”, vaak in samenwerking met en als boekhouder voor andere reders.

In 1824 was hij nog in het bezit van een aantal scheepsportiën, die hij in deze jaren had aangekocht. Zo verwierf hij op 12 februari 1810 5/64 en op 12 februari 1811 100/92 aandeel in het kofschip “Janna Haziria” en op 27 juni 1815 1/16 en 1/96 aandeel in het kofschip “Willem”. Vermoedelijk in dezelfde periode kocht hij 1/27 aandeel in de schoener “Anna Kranenborg”, 1/16 en 1/16 deel van 1/64 aandeel in het kofschip “Aurora” en 1/30 aandeel in het kofschip “De jonge Catharina”, waarvan Jan Reints Brons schipper was. Nanne Mulder nam als reder te Pekela een belangrijke plaats in als boekhouder-/ directeur van de door een aantal reders te Oude en Nieuwe Pekela voor 1807 opgerichte sociëteit “De Lijnbaan”, die zijn naam ontleende aan een te Oude Pekela noordkant nr. 26/27 B gelegen lijnbaan “De Hoop”. Bij de oprichting speelde de uit Leer afkomstige Wijert Janssen Meyer vermoedelijk een belangrijke rol. Deze Sociëteit wordt voor het eerst met name genoemd in een akte van 22 september 1807, waarin scheepsbouwmeester Boele Piekes de Weerd voor f 4.500,- een onlangs op zijn werf gebouwd, kofschipshol “De vrouw Geertyna”, *“thans liggende aan gene zijde van de Bult onder de Oldambte, zullende in rederij bevaren worden door schipper Pieter Wessels”*, verkoopt. Een 3/32 aandeel hierin wordt door boekhouder Nanne Jans Mulder en diens assistenten, Derk Jacobs Mooy en Pieter Reints Brons, aangekocht voor rekening van *“W. J. Meijer en camp. voor de lijnbaan”*. Een 1/16 portie koopt Mulder voor zich zelf.”

In 1816 werd de Sociëteit “De Lijnbaan” wegens insolventie opgeheven. Op 24 juni 1816 zag de directie zich genoodzaakt huis, lijnbaan, tuin en drie kampen land te verkopen. Het kwam voor f 950,- in handen van Christoffer Meyer, de uit Norden afkomstige zilversmid te Nieuwe Pekela, die de touwslagerij zou voortzetten.” Een half jaar later, op 23 januari 1817, trachtte de directie nog een aantal scheepsporties af te stoten, maar de veiling liep uit op een fiasco. *“Nanne Jans Mulder... in zijne qualiteit als Boekhoudend Directeur van de gedissolveerde sociëteit, gezeteld hebbende onder het firma de Lijnbaan & Co in de Oude Pekel A, benevens zijne mede Directeuren Berend Geerts Kolk, rentenier in de Oude Pekel A, Klaas Lammeris Tiktak, schout van de boven Pekel A en Hendrik Feijen, koopman in de Boven Pekel A”* verkopen ten huize van de koopman Willem Melles Poll bij het middelste verlaat de volgende scheepsaandelen: “3/32 aandeel in de kof thans genaamd “Aurora” liggende te Londen, gevoerd door kapitein Sjabbe J. Brouwer, plm. 85 lasten groot; 3/32 aandeel in de kof “Johanna Hazina”, liggende te Antwerpen, gevoerd door kapt. Derk Tjebbes de Jonge, groot plm. 85 lasten; 1/16 aandeel in de kof “Johanna” liggende te Delfzijl, gevoerd door kapt. Rente Harms Jonker, pl.m. 65 lasten; 1/16 aandeel in de kof “De Noordstar”, liggende te Amsterdam, gevoerd door kapt. Jans Geerts Strootman, plm. 85 lasten; 3/32 aandeel in de schoenerkol “Engeline”, gevoerd door kapt. Reint Harms Bok, liggende te Amsterdam of vandaar op reis naar Londen, eveneens plm. 85 lasten”.

De veiling vond plaats onder de volgende condities: *“alle deze scheepsportien worden verkocht zo als de gemelde compagnie van de gedissolveerde Lijnbaan de Hoop dezelve bezit en met de aankomstblijken als elders kan verdedigen edoch schoonscheeps en dus als zuivere aandelen zonder in het voor of nadeel tot dato dezes te delen, het kofschip Johanna genoemd alleen uitgezonderd, hetwelk met zijn credit & debet thans te Delfzijl leggende aan den koper overgaat, en zullen de kopers van de overige scheepsaandelen tot de bij hel boek gebleven kasgeld gerechtigd zijn, nadat alvorens van het kofschip Aurora zestienhonderd en van het schoener kofschip Engeline vijfduizend guldens aan de gezamenlijke reders zal zijn betaald”*. Notaris Fresemann Viëtor uit Winschoten besluit zijn verslag aldus:

“Vermits echter de prijs hier voor te bedingen geenzints aan het oogmerk van verkopers d.q. wens beantwoordende, zo heeft de boekhoudende Directeur Nanne J. Mulder voor de overige directeuren caverende verklaard deze scheepsaandelen niet in koop te willen afslaan maar die aan zich te houden”.

Behalve als reder was Nanne in deze jaren ook actief als vervener. Op heel verschillende plaatsen in Pekela kocht hij veen en dalgrond op, waarbij hij de turfgraverij aan anderen uitbesteedde en zelf de dalgrond behield. Aan “landszijde” kocht hij in 1812 twee bij de grens met Westerwolde gelegen stroken veengrond van elk 1 ha 6 deciare 68 m aan, waaraan hij in 1817 nog het achterste deel van plaats nr. 13 toevoegde.

Een jaar later, in 1813, verwierf hij aan de andere kant van Pekela, bij het Hoetmansmeer, een zesde deel van drie veenplaatsen, nr. 6 en 7 westkant en nr. 7 oostkant, en, wellicht in diezelfde periode, de helft van drie andere daar gelegen veenplaatsen, nr. 9 en 10 oostkant en nr. 5 westkant.” Weer enkele jaren later, in 1817, breidde hij zijn landbezit nog eens uit met het perceel nr. 5 van de veenplaats nr. 4 van “*Zuurveenster plaatsen onder de Oude Pekela, bestaande in dallen en hoogveen met zijn ondergrond*”.

Nanne en Renske Mulder en hun vier kinderen waren in Oude Pekela gezeten burgers geworden. Eerst woonden zij wellicht in een huis met een deel van een boerenplaats noordkant stadgrond nr. 14, dat zij op 15 maart 1808 voor 4005 Car.gls. 10 st. verkochten aan Jan Harms Draijer en Grietje Harms.

In 1803 kochten zij vervolgens aan “landszijde” boven de Veendijk, tegenover de Scholtens klap, een huis en tuin. Rond 1815 hadden zij het huis “*nieuw hertimmerd*”. Het bestond toen uit “*een kantoor, voorkamer, ruim voorhuis, agterkamer, keuken of stookkamer, kelder, ruime zolderingen, pul en regenwatere bak*”. In de tuin hadden zij bij die gelegenheid naar de mode van die tijd een “*fraay zomerhuis*” laten bouwen, vermoedelijk een theekoepeltje zoals er in het naburige Winschoten zo veel te zien waren.

Nanne Mulder werd op 2 februari 1814 bovendien nog voor een derde deel eigenaar van een huis te Oude Pekela nr. 361 met een aparte daarachter staande schuur en tuin en scheepstimmerwerf en een kamp land van ca 50 roeden, gelegen op nr. 36.

Nanne en Renske waren pas op 4 december 1807, toen zij al tien jaar getrouwd waren, lidmaat van de Ned. Herv. Kerk te Oude Pekela geworden. Een vrouwenzitplaats in de kerk werd op 21 februari 1810 gekocht. En Nanne Mulder werd zelfs diaken. Hun dochter Hendrikje was nog geen achttien jaar oud toen zij op 27 oktober 1815 trouwde met neef Eitje Jans Degenhart, koopman te Oude Pekela, zoon van bakker Jan Eitjes Degenhart uit Nieuwe Pekela en Jantje Berends, de halfzuster van Hendrikje’s vader.

Toch zouden Nanne en Renske Mulder met hun overige kinderen, Johannes, Harm en Meiltje, Pekela gaan verlaten. Was het misschien de debacle met de Sociëteit De Lijnbaan die Nanne deed omzien naar andere werkzaamheden, naar een andere omgeving? Hoe het ook zij, op 12 mei 1817 viel de beslissing, op die datum kocht Nanne Mulder “*molenaar wonende te Noordbroek*” van Doewe Harms Mulder, “*zonder affaire*” te Noordbroek, later landbouwer te Finsterwolde, voor f 11.000,- diens rogge- en pelmolen, het molenaarshuis met tuin nr. 74, het daarnaast gelegen huis nr. 73 en de vaste beklemming van ca 5 deimt land onder Noordbroek. In 1820 kocht hij bovendien het ernaast gelegen huis nr. 76 aan van de rentenier Johannes Hendriks Smit, die destijds, samen met Doewe Harms Mulder eigenaar van de molen was geweest en in de buurt van de molen was blijven wonen.

Uit de registers van de in 1829 gehouden volkstelling blijkt, dat Nanne en zijn gezin en een dienstmeisje, Aaltje Bult, in het huis nr. 76 woonden. Op nr. 74 oefende Jan Tiemens Roos uit Zuidbroek met drie knechten het beroep van kleermaker uit. En Berend Jans Knapper, arbeider, woonde samen met zijn vrouw, twee kinderen en kleermaker Antoon Martinus Schaal uit Weener op nr. 73.

*Koren- en pelmolen
"Aurora" te
Noordbroek vóór 1942.
Dit was de hoogste
molen van Groningen.
De stellinghoogte
bedroeg 16 meter.
Foto: WO. Bakker.*

De met riet gedekte achtkantige bovenkruier had al een voorganger gehad, een standerdmolen die voor 1628 was gebouwd en in 1780 was omgewaaid. In 1793 waren Johannes Smit en Doewe Mulder eigenaar van de nieuwe molen geworden. Nanne Mulder liet de molen, die in 1833 samen met een achttal huizen in vlammen opging, afbreken en er door molenmaker Van Deest te Noordbroek een nieuwe pel- en korenmolen bouwen, een van de grootste in de provincie, de *Aurora*, die in 1954 werd afgebroken.

Afgedrukt in De Zelfzwichter, nummer 69, jaargang 20, maart 1993, blz. 17-22.

volgt deel 2

Nanne Jans Mulder, een veelzijdig ondernemer uit de vorige eeuw (2)

door A. Westers

Zagen we in het vorige nummer van 'De Zelfzwichter', dat Nanne Jans zijn bestaan als zeeman opgaf en molenaar werd. Nu zien we dat bij het overlijden van zijn vrouw de inventaris in het molenaarshuis bij de Aurora te Noordbroek wordt opgemaakt. Bovendien blijkt zijn zoon nog een molen te Noordbroek te stichten, namelijk de nu nog bestaande De Noordstar.

Toen het gezin nog maar een half jaar in het huis bij de molen te Noordbroek woonde werd er nog een zoontje geboren, Jan. Vier jaar later, op 6 augustus 1821, stierf Renske, haar man met vier kinderen in de leeftijd tussen vier en zestien jaar achterlatend. Een paar jaar later, op 28 december 1824, hertrouwde Nanne Mulder met de dertien jaar jongere Jantje, dochter van de ontvanger der accijnzen te Blijham, Reinder Sikkens.

Uit dit huwelijk werd op 15 november 1825 nog een nakomertjes geboren. Reinhardt Henderikus. Voordat dit huwelijk plaatsvond diende eerst ten behoeve van de kinderen uit zijn huwelijk met Renske een inventarisatie zijn totale bezit opgemaakt te worden. Het nam drie volle dagen in beslag om al de roerende goederen te beschrijven en te taxeren. Zo maakten Nanne Mulder, de toeziend voogd over de minderjarige kinderen, zijn zwager Geert Pettjewijd, en zijn schoonzoon, Eitje Degenhart, samen met notaris Wildervanck uit Zuidbroek en de uit Veendam overgekomen taxateur Henricus Savenije op woensdag 22 december 1824 een rondgang door de vertrekken van het woonhuis.

Van de op het noorden gelegen voorkamer ging het naar de aan de andere kant van de gang gelegen "mooie" kamer, waar, vermoedelijk in de kast, zijn jachtgeweer hing, en vandaar naar een klein kamertje, de keuken en een opkamer. Nanne Mulder bezat fijne spullen, veel serviesgoed, Frans porselein, Engels aardewerk, karaffen met roemers, veel koper, tin en gelakte gebruiksvoorwerpen, pulpitrums, "gesneden" stoelen met trijp bekleed, een spinnenwiel, spiegels met vergulde lijst, in totaal dertien "schilderijen" (waarvan het grootste deel vermoedelijk ingelijste prenten waren), een staande pendule van wel f 30,-, drie tafellakens met vijftien servetten en mooi beddegoed. De Opkamer, een rommelkamertje, was kennelijk Nanne's domein, zijn weitas hing er, tegen de wand stonden enige kaarten en schilderen zonder lijst, twee andere schilderijen hingen aan de wand, de bedstee was volgestouwd met beddegoed, er stonden een zak met erwten, een vat bonen en een butte en er was een aantal boeken te vinden, waarvan enige zelfs met hun titel door de notaris vermeld werden: "1 groote bijbel 4,-; Flavius Jozefus 2,-; Reinond tien deelen 5,-; bijbel van Hamelsveld 8,-; Valetin Reis in vier deelen 2,-; Janssens reis door Italiën twee deelen 1,-; Denon beschrijving van op- en neder Egipten twee deelen 1,20; Christendom en wijsbegeerte twee deelen 1,-; Bergman en Belgie 1,-; nog een partij andere boeken 25,-.

Waarschijnlijk was het plaatwerk van Denon een van de twee boeken die Nanne Mulder een acht jaar geleden op een boekverkoop in Oude Pekela had gekocht. Op 6 maart 1816 namelijk had Hindrik Kamerlingh, gepatenteerd boekverkoper uit "stad" ten huize van kastelein Klaas Franken vanaf een uur 's middags een openbare verkoping georganiseerd van "eenige losse goederen, bestaande in eene verzameling van Nederduitsche boeken, schrijfpapier, pennen, misdruk, zeekaarten e.d., waarvan eene catalogus (gedrukte) bij den opgenoemden Franken te bekomen is". Alles wat in Oude Pekela wat geld over had en enige

kulturele belangstelling bezat kwam er op af, o.a. molenaar Jan Klatter, ontvanger Marinus Wildeboer, apotheker De Ruiters, landbouwer Melle Pott Sr, apotheker De Hosson, schoolmeester Berend van Dijk, landbouwer Derk Houwink van 't Zuiderveen en de achttienjarige Albert Kranenborg, de latere molenaar te Oostwold. Zelfs uit omliggende gemeenten was men naar Pekela gekomen om deze kans niet te missen en een reis naar Groningen uit te sparen. Uit Winschoten was Evert Groeneveld, ontvanger der In- en uitgaande rechten en accijnzen, uit Blijham schoolmeester Hindrik Huizing Sikkens, de latere zwager van Nanne Mulder, en dominee Koppius aanwezig. Lang niet alle 222 grotere en kleinere boeken werden verkocht. Toch was de opbrengst redelijk te noemen, 49 gulden 19 stuiver. Volgens de voorwaarden waaronder de openbare verkoop gehouden zou worden zou over elke aankoop 5% extra betaald moeten worden "ten voordeele van den notaris". Notaris Piccardt ontving ca f 3,-, zodat het folio-boek van elf stuiver, dat hij aan het begin van de verkoping al had aangekocht, er wel af kon. Nanne Mulder kocht van de boeken in folioformaat nummer 6 in de catalogus en wel voor een gulden vier stuiver, het hoogste bedrag dat op die middag voor een boek werd betaald! Als dit inderdaad het plaatwerk van Denon is geweest, dan was de taxatiewaarde even hoog als het aankoopbedrag, f 1,20.

De inventarisatie van Nanne Mulder's bezit werd de volgende dag voortgezet. Om negen uur was ieder weer present en werd de ronde gemaakt door de kelder met o.a. zijn vele potten, vaatjes met vis, olie en boter, een vliegkast, enige bloemstukken, aardappelen, wortels en knollen en flessen. Vandaar ging het naar een kantoortje, waar behalve een tafel slechts vier kleine schilderijen aanwezig waren, en naar de stal. Veel gereedschap, landbouwwerktuigen, een chaise met kussens, ladders en een balans met gewichten waren er te vinden, benevens twee vette koeien, een "vaalmelke" en een "tijdmelke" koe, een oud bruin merrypaard en een jonge dito, een jong en een oud varken, een konijnshok. Toen de trap op naar de zolder, waar graan lag opgeslagen en wat ongeregeld een onderkomen had gevonden, als een oude armstoel, een paar visnetten, een hazevel, hooi, juffers en stokken en een wieg, die volgens Savenije f 2,80 waard was. Via het erf, waar onder meer wat nieuwe en oude stenen lagen, een partij baggerturf en "eenige misse" (f 3,-), ging het gezelschap de molen binnen. Een wagen van f 20,-, een paar grote schalen en een balans, tien zakken en zeven mudde gort en andere zakken.

Toen ging men terug naar de eerstgenoemde voorkamer. Het moet voor Nanne een pijnlijk moment zijn geweest om zo maar voor iedereen de kastdeuren te openen en het mooie zilver van Renske haar sieraden en zelfs haar kleding te voorschijn te halen. Daar lag haar gouden oorijzer, "wegende 11 loot 9 korrel", volgens Savenije f 130,72½ waard, haar gouden halsketting en een paar spelden, de zilveren beugelhaak, de tuighaak, schaar en naaldenkoker met ketting, de zilveren vingerhoed, de breischede en daar de negen zilveren vorken en twee keer tien zilveren lepels, de rammelaar met bijstuk, "byter", de twee suikerstrooiers en de punchlepel. Zelfs al haar kleding werd per stuk genoteerd, de jakken en rokken van rood, paars en geelgeruit vijfschacht, van wit en blauw baai, van bont katoen, van zijde en mousseline, haar "Italiaanse" hoed, haar nachtmuts, de floddermutsen, "floreten handsken", witte kousen en de mooie katoenen en zijden doeken. En het kleine in rood perkament gebonden Nieuwe Testament.

De derde dag ging heen met het beschrijven van de "titels en papieren", het huwelijkscontract, de aankoopaktes van de molen en van het huis en landerijen in Pekela, de scheepsportien, uitstaande credieten, waaronder "nog te goede wegens de in den loop van dezen winter te ontvangen gelden wegens de scheepsaandelen, na dato dezes, ongeveer de somma van f 1000,-", en "4/20 aandeelen in eenige wrakke protensien ten laste van de lijnbaan De Hoop", en onder de schuldbekentenissen de vermelding "nog verschuldigd als boekhouder van diversche scheepsrederijen f 4.700,-".

Uit het laatste blijkt, dat Nanne Mulder naast zijn beroep als molenaar als boekhouder/reder actief bleef. Toen in de twintiger jaren de economie weer aantrok, de scheepvaart en de scheepsbouw een nieuwe bloeiperiode tegemoet gingen, besloot hij op een gunsige lokatie, bij de Oudezijk onder Nieuweschans, een scheepswerf te bouwen. Aangezien deze vlak bij de Duitse grens zou komen te liggen had hij voor het aanleggen van “een houten loods en eene onoverdekte helling om tot eene scheepstimmerwerf te dienen” de toestemming van het Departement van Oorlog nodig. Deze werd hem op 24 februari 1826 verleend. Wellicht was de ingebruikneming van deze helling voor Nanne Mulder reden om met de beide andere eigenaars, zijn schoonmoeder, Meiltje Siersema en Lammert Klaassens Tiktak, een neef van Eitje Degenhart, de in 1814 aangekochte behuizing, schuur en scheepswerf bij het middelste verlaat te Oude Pekela te verkopen. De nieuwe eigenaars werden Berend Hindriks Drenth, scheepstimmerman, en zijn vrouw, Helena Berends Bontdrager. Mogelijk werd de “Hillegina”, een kofschip van 57 ton, op de nieuwe werf gebouwd. De schipper, Wychger Jans Panman, verklaarde op 22 mei 1830 aan Nanne Jans Mulder, “meester scheepstimmerman woonachtig te Noordbroek” een bedrag van f 3.208,20 schuldig te zijn”.

Op 29 oktober 1833 begaven notaris Piccardt van Oude Pekela en Nanne Mulder zich aan boord van een nieuwe schoenerschip, dat even beneden het Bultster verlaat in de Pekel A lag, “welk schip door of vanwege genoemden Mulder volgens deszelfs verklaring gebouwd was en afgeleverd stond te worden aan de Heer Abraham Zalm wonende te Amsterdam”. Daar werd geconstateerd, dat er te weinig touw en gereedschap was om het schip, dat in het slik was vastgelopen, weer naar het midden van het vaarwater te trekken. Requirant legde de schuld bij degene aan wie het schip moest afleveren en tekende protest aan tegen mogelijke, hierdoor veroorzaakte schade. Toch zou het allemaal in orde komen, want op 3 december 1833 stelde dezelfde notaris ten huize van de kastelein Willem Stuivinga “op de Hogebrug onder Blijham” de bijlbrief op, waaruit blijkt, dat scheepsbouwmeester Nanne Mulder op zijn scheepstimmerwerf bij de Oudezijk onder de gemeente Beerta het kofschiphol de “Koophandel” in 1831 had opgezet, in 1832 “frisch van den bijl te water had gebracht” en in 1833 had voltooid en het in Delfzijk voor rekening van de heer Abraham Zalm, koopman te Amsterdam, had afgeleverd. Volgens de meetbrief op de Bult op 25 oktober 1833 onder nr 17 door scheepsmeter en ijkmeester van Everdingen afgegeven was het schip lang 27 el 28 duim, wijd 5 el 24 duim en hol 2 el 99 duim, en had het dus een inhoud van 190 ton. Vermoedelijk heeft deze werf bij Oudezijk niet lang bestaan. Op 1 april 1835 liet Nanne Mulder, “korenmolenaar te Noordbroek”, ten huize van kastelein Abel Roelfs Pott te Winschoterzijk 44 balken en 12 kromhouten veilen, die voor f 3.580,52 gekocht werden door scheepsbouwmeesters uit de omgeving, Harm Hesseling, Willen Kuiper, Harm de Wijk en Jan Drenth uit Oude Pekela, Koert Nipperus van Winschoterzijk en Klaas Sipkes de Vries uit Obergum.

Was dit het restant van zijn houtvoorraad?

Inmiddels waren de kinderen uit het eerste huwelijk van Nanne Mulder volwassen geworden en verlieten zijn, de een na de ander, het ouderlijk huis. Harm ging eind 1826 aan de Hogeschool te Groningen theologie studeren. Na zijn kandidaats-examen vertrok hij naar Utrecht om er in 1832 zijn studie te voltooien. Na zeven en een half jaar hulppredikant te Rolde te zijn geweest stond hij van 1841 tot aan zijn vroege dood op 12 oktober 1843 als predikant te Gieterveen. In 1833 overleed Jan, nog maar zestien jaar oud. Meiltje trad in 1834 in het huwelijk met Ailo Jans Bos, landbouwer te Noordbroek. Een jaar later ging ook Johannes een eigen gezin stichten toen hij trouwde met Jantje, de dochter van de landbouwer Pieter Eitjes Zuidhof te Noordbroek. Kort daarop trok Nanne Mulder, die intussen een paar jaar over de zestig was, zich als molenaar terug om plaats te maken voor zijn zoon Johannes, aan wie hij de molen met huis en land op 18 maart 1835 verkocht f 1.800,-.

Op 22 maart 1842 was Johannes zijn vader hiervan nog slechts f 4.522,21½ schuldig, zoals blijkt uit een kasboek van Nanne Mulder, dat in de familie bewaard is gebleven. Johannes ging voortvarend te werk en liet in 1849 zelfs een tweede pel- en korenmolen bouwen. Vanaf dat moment was hij eigenaar van de beide molens te Noordbroek, de *Aurora* en de *Noordstar*.

*De op de foto malende molen "De Noordstar" te Noordbroek is in 1849 gebouwd door zoon Johannes Mulder als tweede molen.
Foto: W.O. Bakker, 24 mei 1972.*

Nanne Mulder was er de man niet naar om in ruste te gaan leven. Hij bleef voorlopig als landbouwer in Noordbroek wonen, maar had nog altijd veel besognes in Pekela. In 1832 was hij er met zijn kinderen al toe overgegaan de woning met het "fraaye tuinhuis" tegenover de Scholtens Klap, waar wij zulke gelukkige jaren hadden doorgebracht, voor f 850,- te verkopen aan schipper Melle Melles Pott Jr en zijn vrouw, Engeltje Kolk.

Hij richtte nu zijn aandacht op het gebied rond het Hoemansmeer in Boven Pekela, dat nog niet geheel was afgegraven. Hij breidde zijn landbezit daar uit. Om te beginnen kocht hij in 1837 van Wietse Geerts Meyer, landbouwer te Nieuwe Pekela, een "kieltippe" (wigvormige stuk land), "zijnde een stuk woeste grond gelegen op het achtereinde van des verkoopers stadsveenplaats, bekend onder numero 61 gelegen ter Nieuwe Pekela noordkant stadgrond; deze kieltippe maakt uit een gedeelte van de dal tot de voorzeide stadsveenplaats behorende en in den perceelsgewijzen kadastralen ligger van de gemeente Nieuwe Pekela bekend en te vinden onder sectie F numero 5823 in 't geheel groot drie bunder zeventig en negentig ellen: zullende het verkochte gedeelte van deze dal, hetwelk van het resterende genoegzaam door geuten was afgescheiden, verder en voortaan door sloden worden afgescheiden". Volgens Meyer, die de kieltippe voor f 25,- verkocht, had zijn vader de grond destijds verworven uit de boedel van Jurjen Koerts.

Vijf jaar later wist Nanne Mulder er voor f 450,- een hieraan blokplaats "met zijn vooraf" aan toe te voegen, gelegen op numero 1 aan de Ommerlanderwijk, kadastrale sectie H nrs. 421 en 422, eigen grond. De ene helft behoorde al meer dan 26 jaar toe aan Klaas Lammerts Tiktak, landgebruiker te Nieuwe Pekela, de andere helft aan de eveneens aldaar wonende landgebruiker Hendrik Jans Boon, die de grond al meer dan 37 jaar in zijn bezit had.

Aan de boerenplaats gevormd door de in 1818 aangekochte gronden en de beide bovengenoemde percelen gaf Nanne Mulder de naam *Aurora*, de naam van zijn molen te Noordbroek.

In de loop van 1844/45 ging hij er met zijn vrouw Jantje en hun zoon Reinhart Hendrikus wonen. In Noordbroek werden vooraf de nodige voorbereidingen genomen. Zo werd het huis nr. 76 bij de molen, dat hij in 1820 van Johannes Smit had aangekocht, op 4 april 1843 voor f 3.550,- in het openbaar geveild en toegewezen aan het aanstaande bruidspaar Mr. Jan Gockinga, kantonrechter te Zuidbroek, en jonkvrouwe Ida Elisabeth Quintus te Groningen. En om vóór de verhuizing schoon schip te maken werd er op 1 april 1844 een boeldag gehouden, die twee dagen zou duren. Van bonestokken tot tobbes, van theegoed tot leidsels, een balans, een kachelpijp, de vliegekast, tafellakens en servetten, het spinnewiel, roemers, en kijker en een microscoop, een wafelijzer en schilderijen, dat alles en nog veel meer ging weg en bracht een bedrag van f 402,- op. De wieg, waarin als laatste Reinhart Hendrikus nog had gelegen, was verder in waarde gedaald en ging nu voor vijftig cent in andere handen over ...

Eenmaal op *Aurora* wonend schonk Nanne Mulder al zijn aandacht aan de nieuwe boerenplaats. Landerijen die elders gelegen waren werden afgesloten, in 1845 en 1848 de bijna vergraven veenplaatsen aan “landszijde” in Oude Pekela, “waarop achter aan de Barlage zwet nog eenig hoogveen is zittende”, een jaar later de “behuisde opstreckende meest nog ongecultiveerde plaats dal- of onland” op de Zuidveen.

Reinhart Hendrikus die trouwplannen had zou de boerderij overnemen. De officiële overdracht vond op 28 juli 1850 plaats ten overstaan van notaris Piccardt in het huis van Eitje Degenhart en zijn gezin, bij wie Nanne die maand was komen inwonen. De notaris legde met een zorgvuldige vermelding van alle ingewikkelde kadastrale gegevens vast, dat Nanne Mulder, “eigenaar van het landgoed *Aurora* genaamd, volgens het kadaster groot 33 bunder 93 roeden en 35 ellen, deels onder de gemeente Veendam, deels onder de gemeente Pekela gelegen”, dit bezit afstond aan zijn zoon Reinhart Hendrikus Mulder voor de som van f 2.000,-.

Jantje Sikkens zou tot aan haar dood in 1870 op *Aurora* bij haar zoon en zijn gezin blijven wonen. Nanne Mulder, misschien ziek en door zijn oudste dochter, Hendrikje, verpleegd, overleed te Oude Pekela op 25 maart 1851, zevenenzeventig jaar oud. Hij had in zijn persoonlijk leven door het vroege overlijden van Renske en zo veel van zijn kinderen veel verdriet gekend. “Het is aan deesen kant van de eeuwigheid ook ja maar een lijden en niets meer als verdriet” had hij heel lang geleden eens aan Renske geschreven. Toch had hij zich door zulke gevoelens niet uit het veld laten slaan, had in tegendeel - een echte veenkoloniaan - volop de mogelijkheden, die zijn tijd, de omstandigheden, zijn omgeving en zijn karakter hem hadden geboden, te baat genomen, Hij had veel bereikt, had goed voor zijn kinderen gezorgd en kon nu dan ook met een gerust hart zijn ogen sluiten.

Afgedrukt in De Zelfzwichter, nummer 70, jaargang 20, juni 1993, blz. 20-25.

Deze pagina is onderdeel van de homepage van B. D. Poppen.

<http://www.bdpoppen.nl>